

Odwrócona lekcja – o pracy metodą *flipped lesson*

Odwróć kolejność, czyli zacznij od pracy domowej

A gdyby zaplanować wszystko inaczej? Gdyby nauczyciel nie wyładał na lekcji, lecz przygotował materiały dla uczniów do nauki w domu? I taką “pracę domową” zadał im przed lekcją na dany temat, a nie po? Co się stanie, kiedy zaczniemy od tego, czym z reguły kończymy?

Korzystając z potwierdzonych naukowo teorii dotyczących nauczania wyprzedzającego i współczesnej wiedzy o tym, jak się uczą ludzie – proponujemy metodę odwróconej lekcji.

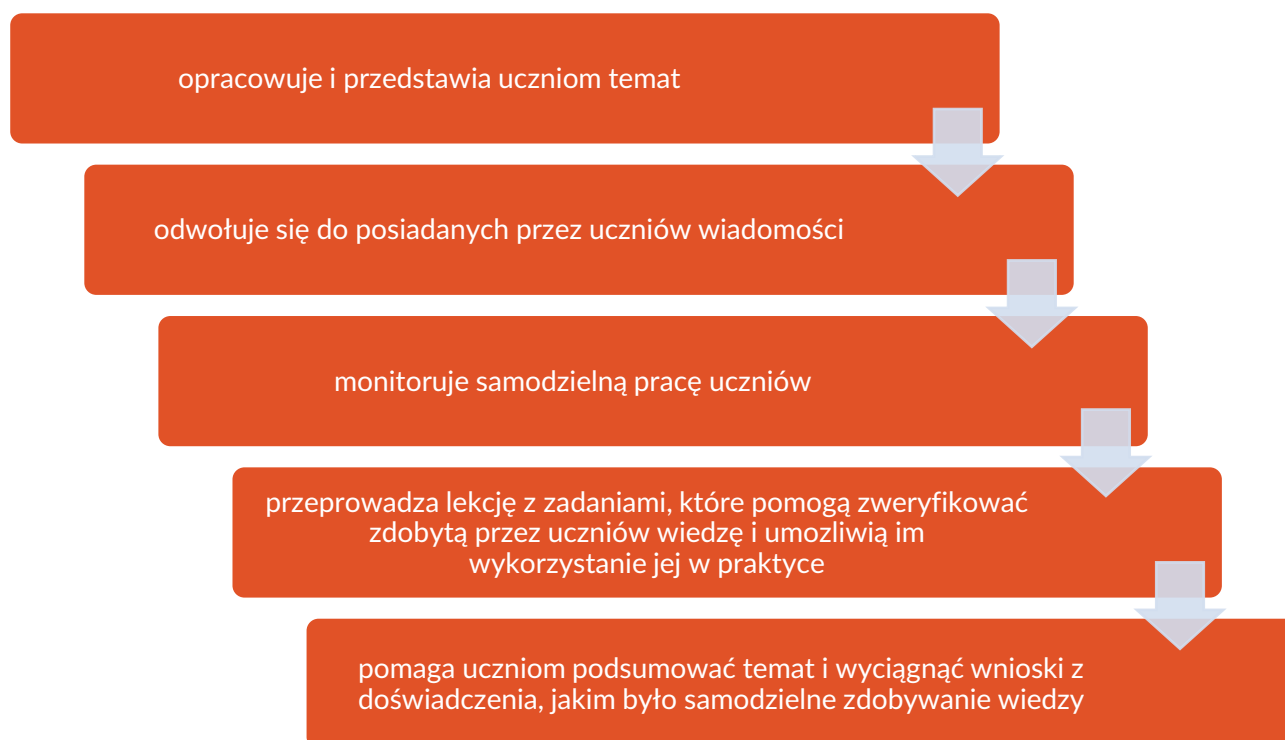
Wymaga ona od nauczyciela rezygnacji z pozycji wszystkowiedzącego eksperta, który w całości odpowiedzialny jest za kierowanie procesem i jego efekt, na rzecz roli przewodnika, który pomaga, tłumaczy i wspiera uczących się. Nauczyciel przestaje być jedynym, a nawet choćby podstawowym źródłem informacji dla ucznia. Przygotowuje dla niego punkt startowy w postaci pakietu materiałów i informacji oraz wskazówek dla dalszego, samodzielnego poszukiwania informacji.

W pewnym sensie jego zadanie jest jeszcze trudniejsze – wymaga umiejętności planowania, przewidywania rezultatów, monitorowania i oceny efektów oraz umiejętności negocjowania i moderowania. Wymaga wyobraźni i odwagi, ale nagrodą jest zwykle znacznie lepszy efekt, zaangażowanie uczniów i satysfakcja z pracy. Takie odwrócone strategie pozwalają też znacznie lepiej wykorzystać technologie informacyjne w procesie kształcenia.

Metoda ta zwana oryginalnie *flipped teaching*, *flipped lesson* lub *flipped classroom* – stosowana jest coraz częściej na całym świecie. Taki model lekcji staje się coraz popularniejszy także w Polsce, ponieważ angażuje uczniów w proces zdobywania wiedzy i przygotowuje do samokształcenia. W Polsce przyjęto się stosować nazwy: odwrócona lekcja, odwrócona klasa lub odwrócone nauczanie. Ze względu na nazwę, mylone jest czasem z odwróceniem ról uczeń – nauczyciel, które dotyczy formy uczy innych.

Pamiętaj! Odwrócona lekcja nie polega na zamianie ról nauczyciel – uczeń. Polega na zmianie schematu lekcji – uczniowie samodzielnie opanowują temat w domu przed lekcją, a na zajęciach praktycznie ją utrwalają i ćwiczą pod okiem nauczyciela.

W odwróconej lekcji to uczeń staje się aktywny w procesie zdobywania wiedzy. Ale żeby można było z powodzeniem odwrócić lekcję, nauczyciel powinien ją najpierw dobrze zaplanować i przygotować. Zobacz, jakie kolejne kroki podejmuje nauczyciel podczas odwróconej lekcji:

Odwrócona lekcja a TIK

Model odwróconej lekcji rozwija się intensywnie wraz z dostępem do informacji, jaki umożliwiają nowoczesne technologie. Są one obecne w życiu uczniów na co dzień. Dzięki nim uczniowie poznają świat, zdobywają wiedzę na rozmaite tematy. Wielu uczniom wydaje się, że w internecie mogą znaleźć wszystko, więc szkoła nie jest im potrzebna. Podczas odwróconej lekcji, przy wsparciu nauczyciela uczniowie mogą w czasie pozalekcyjnym zdobywać wiedzę z wiarygodnych, sprawdzonych źródeł.

Nowoczesne technologie nie są niezbędne, ale są niezwykle ważne i pomocne w pracy metodą odwróconej lekcji. To, co jest istotą tradycyjnej lekcji – jej treść, nauczyciel musi przekazać uczniom wcześniej, w przystępnej i zrozumiałej formie. Skoro lekcja ma być czasem na praktyczne sprawdzanie wiedzy (np. prowadzenie eksperymentu, rozwiązywanie równań), informacje, które nauczyciel przekazałby na lekcji w postaci wykładu, może np. nagrać na dyktafon lub kamerę (lub wyszukać taki materiał, już wcześniej przez kogoś stworzony) i wysłać uczniom e-mailem. Nowoczesne technologie pomagają zaangażować ucznia w proces uczenia się poprzez oddziaływanie na kilka zmysłów jednocześnie. W ten sposób nauka staje się dla ucznia bardziej przystępna, ciekawa i skuteczna.

W USA powstaje coraz więcej aplikacji edukacyjnych, np.: Blackboard Mobile™ Learn, Schoology, Educreations Interactive Whiteboard, które umożliwiają nauczycielowi proste przygotowywanie, wyszukiwanie i dzielenie się materiałami. Większość z nich dostępna jest w języku angielskim i wymaga posiadania odpowiedniego sprzętu (np. iPhone). W przygotowaniu odwróconej lekcji fantastycznie sprawdzają się jednak proste, łatwo dostępne narzędzia, takie jak: Word, PowerPoint, YouTube, Google Groups, Skype, Video Notes i wiele innych. Można również skorzystać z serwisu Freelearning (<http://freelearning.pl/>), który zbiera w uporządkowany, skategoryzowany sposób otwarte materiały (wideo, prezentacje, dokumenty) z sieci. Umożliwia też tworzenie własnych kursów online, za pomocą zbierania dokumentów i multimediów dostępnych online. W przygotowaniu multimedialnej lekcji pomoże także strona TED Ed (<http://ed.ted.com/>), na której można umieścić filmik wraz z ćwiczeniami, zadaniami, quizem.

Jeśli korzystamy z platformy e-learningowej mamy do dyspozycji wiele znakomitych narzędzi ułatwiających pracę, zwłaszcza podczas cyklu odwróconego nauczania. Platformy których możemy użyć (na przykład Moodle), pozwalają na łatwe porozumiewanie się uczestników działań – nauczyciela z uczniami i uczniów pomiędzy sobą. Można wykorzystywać nie tylko pocztę elektroniczną, czaty, konferencje, ale też umieszczać materiały nauczycielskie i uczniowskie, prace zespołów, własne strony domowe grup i blogi grupowe. Nauczyciel może umieszczać moduły zadaniowe, które uczniowie rozwiązują w dowolnym, ustalonym czasie. Nauczyciel je sprawdza, a uczeń otrzymuje informację zwrotną. Uczeń może też sam porównać swoje rozwiązania z umieszczonym na platformie modelem. Quizy i moduły wyborów (podejmowania decyzji) pozwalają nauczycielowi śledzić postępy uczniów, zapoznać się szybko i na bieżąco z ich dokonaniem. Fora dyskusyjne, które mogą być moderowane przez uczniów i przez nauczyciela, pozwalają na rozważanie i zbiorowe rozstrzygnięcia problemów, omówienie trudnych zagadnień. Platforma może też być miejscem dokumentowania pracy uczniów.

Jeśli chcecie dowiedzieć się, jak pracować w szkole metodą odwróconej lekcji zapoznajcie się z poniższymi wskazówkami. Przetestowane w poprzednich latach przez uczestników programu Szkoła z Klasą 2.0 pozwolą Wam z powodzeniem przeprowadzić odwrócone lekcje. Zachęcamy Was do skorzystania z nich, ale pamiętajcie, że jeśli zajdzie taka potrzeba, to możecie dowolnie modyfikować poniższy plan.

Aby efektywnie pracować metodą odwróconej lekcji, podzielcie swoje działania na następujące etapy:

1. Zaplanowanie lekcji i procesu przygotowania do lekcji (praca nauczyciela w domu);
2. Przygotowanie materiałów do samodzielnej nauki oraz przygotowanie materiałów do ćwiczeń podczas lekcji (praca nauczyciela w domu);
3. Przedstawienie uczniom tematu, pytania problemowego, celu zajęć (lekcja poprzedzająca);
4. Zadanie uczniom pracy do domu oraz wskazanie źródeł i/lub przekazanie materiałów do samodzielnej nauki (lekcja poprzedzająca);
5. Samodzielne zdobywanie przez uczniów wiedzy na zadany temat (praca uczniów w domu);
6. Uporządkowanie wiadomości uczniów, zweryfikowanie zdobytych przez nich informacji i wykorzystanie w praktycznych, angażujących zadaniach (lekcja);
7. Omówienie i podsumowanie tematu oraz procesu zdobywania wiedzy i umiejętności (lekcja).

Pamiętaj: praca tą metodą może początkowo sprawiać różne trudności – np. nie wszyscy uczniowie będą się sumiennie przygotowywali w domu do pracy na lekcji. Jednak doświadczenia nauczycieli pracujących tą metodą pokazują, że z czasem te trudności zanikają, a korzyści są nie do przecenienia. Dlatego warto nie poprzestać na jednej odwróconej lekcji, tylko przeprowadzić cały cykl z tą samą klasą lub grupą uczniów – dotyczący jednego lub różnych tematów.

1. Zaplanowanie lekcji i procesu przygotowania do lekcji (praca nauczyciela w domu)

Przygotowania powinny rozpocząć się od uważnej analizy założeń tej metody i dokonania wyboru zagadnień, które najlepiej nadają się do realizacji w tym trybie. Nauczyciel powinien przemyśleć cele lekcji, tak jak w przypadku pracy tradycyjną metodą. Kolejnym krokiem jest przemyślenie treści, które znajdą się w pracy domowej przed zajęciami i zadań oraz ćwiczeń, które będą przeprowadzone na lekcji.

Ważne, aby następnie zaplanować, w jaki sposób ułatwić uczniom samodzielne przyswojenie tych treści, które normalnie zostałyby im przekazane przez nauczyciela w trakcie zajęć. To kluczowy element dla powodzenia odwróconej lekcji.

2. Przygotowanie materiałów do samodzielnej nauki oraz przygotowanie materiałów do ćwiczeń podczas lekcji (praca nauczyciela w domu)

Wybór materiałów jest bardzo ważny. Przede wszystkim dlatego, że nauczyciel odpowiada za wiarygodność polecanych źródeł. Im starsi uczniowie, tym większą można im dać swobodę w samodzielnym poszukiwaniu informacji – ale zawsze powinno się z nimi omówić to, jak ich szukali i czy źródła, z których korzystali, są godne zaufania. Zachęcamy, by swobodne wyszukiwanie informacji dotyczyło dodatkowych zadań, pogłębiających wiedzę. Podstawowe treści, do których trzeba będzie odwoływać się podczas zajęć, uczniowie powinni otrzymać od nauczyciela. Drugim powodem, dla którego dobór materiałów jest tak ważny, jest poziom ich atrakcyjności i przystępności. Pamiętajmy, że materiały, z których uczeń będzie się uczył w domu, mają mu zastąpić wykład nauczyciela. Można posiłkować się treściami z podręcznika, ale należy pamiętać, że atrakcyjność materiałów podniesie motywację uczniów do nauki. Warto, aby forma oddziaływała na kilka zmysłów.

Należy przemyśleć sposób realizacji i dokonać wyboru narzędzi. Nauczyciel może stworzyć dla uczniów wykład nagrany na wideo, podcast lub przygotować bazę przystępnych, interesujących materiałów znalezionych w internecie. Rekomendujemy również tworzenie i udostępnianie autorskich materiałów edukacyjnych innym nauczycielom. Warto się zastanowić, czy będziemy korzystać z platformy edukacyjnej, na której zostaną umieszczone np.: prezentacje, filmy, zdjęcia, teksty źródłowe, zadania, zagadki itp., czy wybrane materiały zostaną udostępnione uczniom w inny sposób. Warto też pomyśleć o sposobie dokumentowania wyniku uczenia się, na przykład w formie e-portfolio, które może być prowadzone na blogu.

Nauczyciel opracowuje także materiały do zajęć lekcyjnych, podczas których uczniowie zastosują w praktyce wiedzę przyswojoną wcześniej w domu. Opracowuje konspekt lekcji, dzięki której uczniowie utrwalą materiał, przekładając nową wiedzę na umiejętność.

3. Przedstawienie uczniom tematu, pytania problemowego, celu zajęć (lekcja poprzedzająca)

Pomysł na przebieg procesu nauczania zależy od nauczyciela. To on powinien zaproponować uczniom zagadnienie – temat, który będą poznawać. Powinien zrobić to tak, aby obudzić ich zainteresowanie, ciekawość (albo zadbać o emocjonalny stosunek do zagadnienia – może to być np. niedowierzanie z powodu niezgodności z wcześniejszą lub potoczną wiedzą). Najlepiej wybrać temat, który z dowolnych względów będzie dla uczniów atrakcyjny. Przedstawienie zagadnienia, którym będą się zajmowali uczniowie, powinno być połączone z osadzeniem tematu w dotychczas posiadanej przez uczniów wiedzy. Uczniowie próbują rozpoznać, przypomnieć sobie, co na ten temat już wiedzą, zadać odpowiednie pytania, pomyśleć i zaplanować poszukiwanie nowych informacji.

4. Zadanie uczniom pracy do domu oraz wskazanie źródeł i/lub przekazanie materiałów do samodzielnej nauki (lekcja poprzedzająca)

Nauczyciel informuje uczniów o tym, w jaki sposób będą pracować. Uprzedza, że ich zadaniem będzie samodzielne przyswojenie wiedzy na zadany temat. Przedstawia uczniom cele oraz mówi, co dokładnie muszą przygotować na wybraną lekcję. Warto, aby polecenie zakładało zarówno zapoznanie się z materiałami, jak i wykonanie zadania. Może to być np. przeczytanie definicji omawianego zjawiska i obejrzenie wideo objaśniającego mechanizm jego działania oraz sporządzenie notatki w postaci mapy myśli lub wykonanie zadania w zespołach uczniowskich. Zadanie to powinno pomóc im w porządkowaniu, kategoryzowaniu nowej wiedzy. Nauczyciel musi upewnić się, że instrukcja dla uczniów na temat tego, co i jak muszą przygotować, została przez wszystkich zrozumiana. Nauka zadanych do samodzielnego opanowania treści nie powinna zająć uczniowi więcej czasu niż tradycyjna praca domowa. Różnica polega na tym, że czas ten powinien zostać wykorzystany na przygotowanie się ucznia z nowego zakresu materiału.

5. Samodzielne zdobywanie przez uczniów wiedzy na zadany temat (praca uczniów w domu)

Uczniowie pracują samodzielnie w sposób ustalony z nauczycielem. To kluczowy etap pracy. Mogą wykonywać zadania indywidualnie lub w zespołach, najczęściej poza klasą – w domu (tu warto zachęcić ich do wykorzystania TIK). Korzystają z przygotowanych przez nauczyciela materiałów, mogą również tworzyć własną bazę interesujących linków do stron i dzielić się nimi z resztą klasy poprzez tworzenie otwartych dokumentów w sieci. Fragmenty wcześniejszej wiedzy są dopełniane nowymi wiadomościami, doświadczeniami, pomysłami. Uczniowie dokonują analiz, klasyfikowania, kategoryzowania, syntezy. Uczą się wyciągania wniosków i wartościowania. Dokumentują swoją pracę zgodnie z zaplanowanym przez nauczyciela sposobem i przygotowują się do pokazania rezultatów swojej pracy podczas lekcji.

6. Uporządkowanie wiadomości uczniów, zweryfikowanie zdobytych przez nich informacji i wykorzystanie w praktycznych, angażujących zadaniach (lekcja)

Teraz nauczyciel musi pomóc uczniom zapanować nad chaosem informacji, pomóc odróżnić to, co jest wartościowe i ważne, od mało przydatnego, albo bez związku z tematem. Ten etap odbywa się w klasie, w obecności nauczyciela. Uczniowie powinni mieć szansę zweryfikowania własnej wiedzy i oceny poziomu zrozumienia materiału. Pod opieką nauczyciela dzielą się tym, czego się nauczyli oraz wykonują zaproponowane przez nauczyciela ćwiczenia, eksperymenty, zadania itd. Sprawdzają, czy potrafią swoją wiedzę i umiejętności wykorzystać w praktyce.

7. Omówienie i podsumowanie tematu oraz procesu zdobywania wiedzy i umiejętności (lekcja)

Na koniec cyklu działań uczniowie sprawdzają wspólnie z nauczycielem, czy udało im się osiągnąć założone cele. Nauczyciel upewnia się, że temat został w pełni omówiony i przez wszystkich zrozumiany. Uczniowie mają czas na zweryfikowanie swoich działań i wiedzy – mogą dopytać nauczyciela o niezrozumiałe fragmenty, rozwiązać swoje wątpliwości. Konfrontują się również z wiedzą i pytaniami swoich kolegów. Dzięki temu, że zdobywają wiedzę teoretyczną w domu, a podczas lekcji mogą ją pogłębić przez rozmowę z nauczycielem, dyskusję w klasie lub praktyczne ćwiczenia, zadania, eksperymenty czy rozwiązywanie konkretnych problemów badawczych, zyskują świadomość tego, że zdobytą wiedzę można i warto wykorzystywać także później. Mogą dzięki temu zaobserwować, że odpowiedzi, które uzyskali w domu lub na lekcji z nauczycielem, mogą się stać podstawą do postawienia nowych pytań: co można zrobić dalej, co warto jeszcze sprawdzić, czego się dowiedzieć lub nauczyć?

Jeśli przeprowadzicie więcej niż jedną odwróconą lekcję, to dobrze jest zachęcić uczniów do rozmowy podsumowującej cały cykl. Jakie umiejętności zdobyli pracując tą metodą? Czego nauczyli się o swoim sposobie uczenia się i zdobywania wiedzy? Czy ta metoda pracy pozwoliła im bardziej “wciągnąć się” w omawiane zagadnienia? Czy praca metodą odwróconej lekcji zachęciła ich do samodzielnego zgłębiania tematu?

Odwracanie lekcji powinno pomóc uczniom w uświadamianiu sobie, jakie sposoby pozwalają im najefektywniej i najprzyjemniej zdobywać samodzielnie wiedzę. Podsumowywanie lekcji powinno zawierać element rozmowy z uczniami na temat różnych strategii uczenia się oraz pokazywać im skuteczne porządkowanie wiadomości. W ramach cyklu zajęć uczniowie powinni nauczyć się m.in.: jak tworzyć mapy myśli, jak robić zaznaczenia tekstu, notować, punktować najważniejsze informacje. Powinni także poznawać różne techniki pamięciowe oraz zacząć rozpoznawać, czy łatwiej uczyć się słysząc tekst, czy może czytając.